

Припущення 2. У межах певної ідентифікаційної моделі можна виділити своєрідну умовну «ідентифікаційну матрицю», яка майже детерміновано впливає на генезис як народів, так і цивілізації. Важливою частиною «ідентифікаційної матриці» є система цінностей народів певної цивілізації.

Порівняння систем цінностей зазначених цивілізацій

Європейські цінності	Євразійські «цінності»
Простір свободи без внутрішніх кордонів	Євразійська держава максимально жорстко централізована та ізольована від сусідів
Безпека без внутрішніх кордонів	Пошук внутрішніх та зовнішніх ворогів є безумовним атрибутом євразійської держави
Правосуддя без внутрішніх кордонів	Воля правителя вище будь-яких законів
Верховенство права, правовий простір	Коруптованість та залежність суду від верховної влади
Захист прав людини, зокрема прав дитини	Замість системи особистих прав існує ієрархія особистих привілеїв
Найвищою цінністю європейської держави є людина та її права	Найвищою цінністю євразійської держави є сама держава
Мир, безпека, сталий розвиток Землі	Євразійська держава завжди суттєво воєнізована
Суворе дотримання та розвиток міжнародного права, зокрема дотримання принципів Хартії ООН	Євразійська держава немислима без відчуття якоїсь вищої мети. Ігнорування будь-яких міжнародних правил та законів
Всі силові структури знаходяться під жорстким контролем демократичного парламенту	Гіпертрофовану важливість має таємна поліція, яка знаходиться під повним контролем авторитарної влади
Високо конкурентоспроможна соціальна ринкова економіка	Централізована олігархічна економіка
Соціальна справедливість та соціальний захист, подолання бідності. Повна зайнятість та соціальний прогрес	Величезний розрив між бідними та багатими
Діяльність носіїв верховної влади обмежена законом	Постать носія верховної влади сакральна. Перевибори майже неможливі
Створення оптимальних умов для максимальної самореалізації будь-якої людини, починаючи з дитинства	Державний розвиток здібностей тільки тих дітей та людей, здібності котрих корисні для підсилення авторитарної держави

Таким чином, перехід України до європейської спільноти народів, окрім багатьох інших аспектів, пов'язаний з дуже важливими ідентифікаційними процесами, зі зміною колективної системи цінностей 40-мільйонного народу. Важливо розуміти, що основний чинник таких цивілізаційних змін є еволюція. Хорошою ілюстрацією згаданих вище процесів є дослідження американського соціолога **Рональда Інгельгарта**, які проводяться вже більш як 40 років майже у половині країн світу.

Логіка, що стоїть за цією схемою Інгельгарта, проста: чим традиційніші суспільства, тим сильніші в них релігійні цінності й цінності виживання. І навпаки, модерні суспільства мають більш (хоч і не завжди) секулярний характер, а їхні громадяни мають більшу схильність до самовираження.

Дивлячись на мапу Інгельгарта легко побачити, що еволюційний шлях багатьох країн демократичної частини світу пролягає від традиційних, релігійних цінностей та цінностей виживання до секулярних цінностей та цінностей самовираження. Цей «шлях» триває по-різному у різних країн, але так чи інакше займає сотні років.

Україна на мапі Інгельгарта знаходиться приблизно на третині відстані від найбільш відсталих країн світу до найбільш розвинених. І це означає, що в нас ще довгий шлях попереду, але еволюція веде нас у демократичну частину людства. Від нас, громадянського суспільства та владних інституцій, залежить як *прискорити наш рух у майбутнє*. ■

Мирослав Маринович

член-засновник правозахисної Української Гельсінської групи,
проректор Українського Католицького Університету,
м. Львів

ВНУТРІШНЯ КОНСОЛІДАЦІЯ НАШОГО НАРОДУ

На перший погляд, ця фраза дещо застаріла: мовляв, «внутрішня консолідація нашого народу» перестала бути «ще не використаним стратегічним ресурсом», бо ми вже його активно використовуємо. Сьогодні цей ресурс є основою нашої сили. Проте якщо все-таки трішки подумати, то зрозуміємо, що ситуація не є аж настільки райдужною.

Те, що ми спостерігаємо сьогодні, можна назвати «явищем суспільного резонансу». Наше громадянське суспільство є горизонтальним, мережевим, тобто складається з численних низових мережевих і різноспрямованих асоціацій. Те, що всі вони в одну мить консолідувалися й набули одного вектора дії, – це справжнє чудо. Не буду згадувати Бога – єдиного Творця таких чудес, – щоб залишитися в руслі світської аргументації, а тому відзначу, що сталося все спонтанно й не за якоюсь командою згори. Творцями цього чудеса не були ні Президент, ні будь-який інший український політик, ні якась громадська організація. Творцем його був увесь український народ, у якому й відбувся оцей миттєвий внутрішній резонанс, а головним «мобілізатором» був ворог.

Світ віддавна знає, що наявність ворога ефективно консолідує людські суспільства, особливо якщо той ворог чинить страхітливі звірства. Такій консолідації потужно сприяє інстинкт самозбереження – чи то особистого, чи групового. Проте у процитованому уривку з Хартії йдеться все-таки не про «об'єднання проти», а про «об'єднання для». Бо в першому випадку головним «консолідатором» є агресор, і тоді отримуємо відому низку псевдоаргументів: творцями Української держави, мовляв, були більшовики, її соборний характер забезпечив **Сталін**, а новітню націю консолідував **Владімір Владімірович**.

Крім того, формула «спільного ворога» як формула національної єдності дуже підступна: справа в тім, що вороги мають прикру тенденцію змінюватися.

У своїй книзі «Подолати минуле: глобальна історія України» історик і публіцист **Ярослав Грицак** навів цитату одного з давніх лідерів підавстрійських русинів **о. Івана Наумовича**: «Якщо ми маємо втопитися, то краще в російському морі, ніж у польській калабані». Сьогодні наш сучасник на такі слова просто здвигне плечима і скаже прямо навпаки: «Якщо ми маємо втопитися, то краще в європейському морі, ніж у калабані “руського міра”».

Отож, як бачимо, наша історія залюбки змінює атрибуцію згаданої калабані, проте залишає чомусь незмінним оте: «Якщо ми маємо втопитися...».

Тому я врешті й хотів би привернути вашу увагу до глибинного сенсу цитати з Хартії, яку я взяв за основу: «...внутрішня консолідація нашого народу, яку розуміємо як єдність людей навколо цінностей незалежності та демократії». Тобто таки єдність **з**ади цінностей, а не **проти** когось.

Утім хтось може заперечити: оскільки кремлівський режим є ворогом нашої незалежності й демократії, то боротьба проти нього і є автоматично боротьбою за незалежність і демократію. Так, усе правильно – такий хід думок справді відповідає нашим нинішнім стимулам і мотиваціям. Україна сьогодні захищає собою увесь демо-

кратичний світ від наступу автократії. Проте остаточний тест на правильність цього висновку буде зроблений після війни. Як ми будемо лікувати наші численні суспільні рани? Чи не потонемо насправді у калабані натхненної ворожнечі, яка і з найбільшого друга зробить ворога, спонукатиме нас принижувати гідність одне одного і врешті переконає когось, що найкращим способом покінчити з таким безладом буде тверда авторитарна рука? Чи зрозуміємо різницю між консолідацією в умовах демократії та авторитарним «унісоном», який аж ніяк не нагадує здружену єдність?

Як бачимо, нам рано робити висновок, що в питанні консолідації «Українська Хартія вільної людини» застаріла. Припускаю, що після війни нам не раз доведеться у цю Хартію ще заглядати. Бо чудотворний резонанс нашої суспільної консолідації триватиме не вічно – не можна довго жити на граничному напруженні фізичних і психічних сил. А як зберегти «єдність у багатоманітті» і «єдність у багатоголоссі» – це та «квадратура круга», що її українська політична нація розв'язуватиме вже найближчим часом. І я дуже сподіваюся, що розв'яже її успішно. ■

«УКРАЇНСЬКА ХАРТІЯ ВІЛЬНОЇ ЛЮДИНИ» УНАОЧНЕНА НА БАНЕРАХ

Чому для школи Українська Хартія вільної людини цікава як *модель пізнання духовних цінностей*? Хартія – документ цілісний і водночас написаний у філософському стилі. Має чітко окреслені три фундаментальні принципи дієвості, ціннісні орієнтири і невеликі «новели» – роз'яснення щодо бачення цінностей, і кінцівку, яка запрошує до діалогу. Українська Хартія не тільки джерело ідей і зрозумілих пояснень українських духовних цінностей, але може стати гарним конструктором для формування ціннісної основи для учнів у школах.

Хартія, як взірць структурованих цінностей, є компромісом підписантів. Тому цікаво 1) запропонувати учням розглянути ціннісні пріоритети авторів Хартії відповідно до їх моральних вчинків і професійної діяльності, а також 2) порівняти в історичному контексті написання Української Хартії вільної людини і Хартії вольностей, чи Декларації прав і свобод. Із мого досвіду роботи в Програмі впровадження Української Хартії, ефективніше використовувати в школі Хартію як *цілісну модель*. Пропоную Вам з нею ознайомитися у вигляді «Трьох етапів переосмислення експертами ГО «Гуртом!» концепту Української Хартії вільної людини», що унаочнені на банерах і в коментарях. ■

Ігор Ковалик, голова ГО «Гуртом!», м. Тернопіль

Етап I: 2013 – 2015 рр.

Коментар. Українська Хартія вільної людини це набір, пов'язаних смислами, цінностей українського народу

